

лопочки й гимназисти в генеральських мундирах та шовкових ризах манифестували свої „миролюбні“ погляди. Гр. Бобринський присолашав присутніх, з голосу архієпископа Антонія, „вдмувати трезвітнє руське знамя“ на вершечках карпатських гір, а д. Савенко через ті ж таки вершечки прокладав стежку до Костянтинополя... А публіка гукала: „геть австрійців і Саазнова“. Промовці особливо натискали на ті мукі, що терлять в Австрії „руські люди за святоє православє“ і гр. Бобринський поспішив навіть капонизувати новітніх мучеників. Тим часом з протестом проти гр. Бобринського виступили самі ж православні, що живуть в Австрії. Церковний православний митрополит, православний сербський єпископ, грецький консул та інші офіційні заступники православ'я в Австрії заявляють у пресі, що подані в промові гр. Бобринського ніби—факти все вигадані, що Австрія не знає релігійних утисків, хоча б тих утисків, які бувають у „сусідніх державах“. Камінь, що кинув гр. Бобринський, вернуто туди, куди йому належало впасти...

Туж науку дано я-за кордоном і в справі національних утисків в Австрії, про які галусяув на мітингу д. Савенко. Знов Австрія заявляє, що вона признає українську національність—ту саму національність, що в Росії не має ніяких прав, не вважаючи на авторитет Академії наук. І знов камінь, що кинули гимназичні політики, вертається на їхню еласну голуву.

Звичайно, становище українців в Австрії дуже не ідеальне. З надрукованої у нас сьогодні статті про Угорщину, видно, в якій небезпечні опинився український народ в одній з половин дуалістичної імперії. Але не Савенкам про чужі утиски говорити—ім би й про свої власні матеріалю на довог вистарити. І коли дб „Русь гинє“, як патетично вигукуюв д. Савенко, то привидити до цього й допомагають цьому оті ж таки гимназичні політики. Помагають не тільки своєю реакційною політикою в Росії, де на смерть національну заслужено українство та білорусів, але й такою самою політикою законорочною що вносить розбрат та деморалізацію з української національності і своїм москвофильством ослабляє її відпорну силу в національній боротьбі. Своя хатня реакція з її національними утисками перебарється вже й за кордон і, поки матиме силу в середині держави, безнадійно створює офіційну політику й виставляє тиме на величезну небезпечку як-раз те, що обронею офіційна політика. І треба бути сліпим, щоб не бачити звязку між цією внутрішньою реакцією та безкарними втратами, що терять і терпиме Росія в своїй законорочної поліції.

Зигублені душі.

Найголосніше в Росії лунає тепер славянофильський галас та рететування. Дитяча манифестація в Державній Думі, спроби патріотично демонструвати по вулицях, безупинні крики шовиністичної преси, що зачула свіженьку собі поживу—все це сплелодило в досить какофонічний концерт, у якому не розбереш, де кічаться „миністроводушники“ нотки і де починається—бездна правда—фронта проти законорочної політики тих самих міністрів. „Истинно-русскія“ й славяно-фильскі почування бють величезним джерелом, досить казаметного вигляду; за галасом та рететуванням промітні люди потихеньку свої діла не без користі для себе кічаться. Політичні Репетитови справляють своє слово: „шумим, братцы, шумим“, а на що і що з того кінець кінцем вийде—ледве чи хто з них уявляє собі до ладу. Досить того, що можна бутяфорськими мечами помахати „на страх вразгач“.

Але між цим робленням галасом ті ж таки патріотичні славянофильи по-за межами Росії роблять далі свою славяножерну в межах держави роботу. Російські славяне добре знають шіну тим славянолюбним крикам, бо важку патріотичну руку вони не перестають почувати у себе на ші. Привігнати й оглушати „внутреннього“ славянина, тим з більшою завязістю казенні „славянолюбці“ вигукують про своє сполучтє „внѣшнему“, тим зворушливіше продавають вони дрібні сльози над мучками тамтх. Од стиснутого кулака й виразної мови Мирнепова до розкритих обіймів та мисленних слів Іудушки—дїстанція, здається, величезна, але кожна мить і надзвичайно прудко перебарюють її „славянолюбці“. Можна сказати, що останні часами вони нічого иншого й не роблять, як тільки літають з одного краю свої дїстанції на другий: обернувши суди тїпний погляд стиснуті зуби й виразне „quos ego“: обернувшись туди—слова й паток, медові речі й ласкідненні погляди. Просто трансформатори якісь надзвичайно спритні та невловимі...

„Услїпшити й великий руський народ стони своїх братьевъ? Пролїваема кривь вопієть къ небу. Вѣсьмь народамъ—славянѣмъ, гїндѣмъ, грекамъ, Россія несла помощь и освобождєніе, и неужели только своихъ самѣхъ близкихъ наиболее родныхъ оставить она въ мучкахъ и поруганіяхъ...“²⁸

Хто це бідкається і за кого? Звичайно, „Новое Времє“, і звичайно ж за тих „зарубєжнихъ русскіхъ“, що приймають тепер, як що вїртіти публікаціям з „Нового Времє“, мук з „святоє православїє“. Контрнувши українці й закнисувши білорусь-

ком, високопатріотично й славянолюбна газета містить навіть фотографію репродукцію листа в Угорщину про ті мукі (ч. 13286), а потім потоками лє братерські сльози й обурюється на малярсько-католицьку лють. А тим часом у Австрії,—де в своє „Новое Времє“, і не одно звичайно,—ті ж самі обвинувачення виставляють проти православних славян і, напр., „Neue Freie Presse“ не згїрш од „Нового Времє“ може розписати, як православні чорногорці зучащалися з католицькою ксьовдза та як замучили його аж до смерті. Хто правду каже і хто вигадує, хто винен і хто кращій—не розбереш. Певно, обоє...

А тимчасом за цими новоремьскими криками непомітно проходять справді налїзачивно страшна трагедія в житті українців на Угорщині. „Немов пораненого брата“ агадував Угорську Русь ще Драгоманов. Проти малярського насильства протестували колись прилюдно перед усією Європою галицькі українці. Стогін пригнобленого народу не перестає доходити з Угорщини на Україну. І безперечно крайня вже порай потреба дати якусь моральну допомогу нещасному відомку нашого народу, що стоїть на краю безодні і національної втрати.

„Ой, любезний товаришу,—писав яюс однин інтелігентний угорусин у Галичину,—пам, русинам, усе вїтимо. Уже послїдній час бєє нашому народу... так єме, яко послїдні мотїкани... Ми, русини, тут в Угорщині єме 500,000, по отю лїчї число, лїчи число, без важїне. Простий народ без ведєнія не годен жити... а хто б його вдово, того нема“). І автор листа на підставі того факту, що кожен перещ показує все менше й менше українців на Угорщині²⁹), приходить до трагічного висновку: за 25 років „не буде в Угорщині русина“. Одні тїкають од економічної руйні світ за очі за море, в Америку; інші систематично й без ушпну маляризують дома. І та парость нашого народу, що не давно ще, на початку XIX в., чинало дїл славних на цілу Славянщину людей, як Балудянский, Венелі, Лодї, то що, тепер конає в смертельних мукх. Що додело ї до цього?

Найперше, певна річ, безогляднїя й небагата маляризаторська політика. Року 1849-го малярї добились повної незалежності, як рівноправна половина Австро-угорської імперії („дуалїстична система“), а разом дістали на відьєні усі інші національності в краю, між ними і українці, і зараз же взяли їх під ноги. Найважче досталося таки українцям („русинам“), на яких малярї тепер і попустились за похід російського вїєска р. 1848. „Обесилено, зуболено, отемнено, відлито з усіх найкращих здобутків цивілізації великий і живий відом українсько-русского народу,—писали в своєму протесті проти святкування малярського тисячолїття галицькі українці р. 1896.—Вїдбрано йому мукність промовити самому в своїй обороні загально уста, щоб криком рослукі, стогоном потоптанї і зневаженї гідности людської не псував гарможї пишних торжеств тисячолїття малярської єдності й малярської слави“³⁰). Разом з політичною безправністю та економічними знїпнями на цілу шпрочїню розгорнувся надзвичайно сильний гїнт національний. Все, що нагадує про українську національність, вважають на Угорщині за державну владу; по школах вчать тільки по малярському, плодочию перервртів—малярів; маляризацію провадять усіма способами. Змалярїзоване духовенство і інтелігенція зрадїла свій народ і покинула його на поталу денационалізації, стала ворогом йому й цим власне найдуже сама допомагає тому, що український народ там „лїш число, лїш номер“, без жадної ваги в політичному житті.

Справді, єдиний спосіб боротися проти денационалізації—це опертись на народ, взяти за основу культурного життя і потреб його рішучо мову й шляхом освіти вести до самосвідомости національної, а разом громадської та політичної. Тим часом, нічого цього ніхто не робить. Як уже загадено, інтелігенція маляризується до носа всі й без ушпну; а хто навіть і таїть у душі симпатї до своєї національності, той так само помагає, хоч і невідомо, тільки маляризації. Місцеві „патріоти“ й пучкою не кивнулі, щоб справді зробити щось для рідного народу. Вони, згорнувши руки, тільки дожидалися спрїтанку з Росії; ніхто з них не написав жадної книжки рідною мовою, жадної газети не видавав так, щоб народ мїг її розуміти. З праявртів і згорд дивилися і дивляться оці „патріоти“ на мову народу, як на „мужичу“ й силкувались раз-у-раз писати „по літературному“, то б то—церковно-російською мовою, чи краще—огидним жаргоном, якого ніхто, окрім одиначки на Угорщині не розуміє й який для справжнього росїянина мо же здаватися чимсь нечужим і непростийно-диким. Угорщина й досі служить за кордоном за питательськю мискофильства—того напрямку, що цураться всякої реальної роботи на користь народови, вважаючи її за ознаку низшого стану, і кінець-кінцем довів національну справу до загину. Авторцітаного вже листа завважє: „днєсь є кого вчїти, але нема ї кому; за 50 рік може буде кому, но не буде кого

на руську (українську) науку“³¹). В цих словах бачимо суворий, але плічком правдивий присуд тим, хто довів рідний народ до такого распалчивого становища...

Але допомагали цьому й з Росії найдуже—і як-раз оті самі круги, що тепер дрібні сльози льють та бїдкаються за пригноблєних „братів“. Не хто ж, як ті самі „патріоти“ і славянолюбці з „Нового Времєн“ і інших таких органів підтримували ренегатство української інтелігенції на Угорщині; не хто, як вони ж піддавали їм безглуздї надї на допомогу з Росії, якої фактично угорські „брати“ ніколи не бачили. Не хто, як вони ширїли ту деморалізацію, од якої перевелась національна інтелігенція на Угорщині. Не кому, як їм, належить „аслуга“, що вимірає й денационалізується, пропадучи для Славянщини, наш народ на Угорщині, що з його тїльки „число“, тїльки „номер“, яке ростєє з кожним роком... Вони, що роблять „малярську роботу“ у себе дома, допомагають їй і на Угорщині, хоча йдуть до цього іншими шляхами, обурюючись проти того, що самі у себе дома роблять. І за наслідки цієї роботи, не однакової для „внутреннього“ і „внѣшнього“ славянства, ніхто инший не може відповідати.

Це мимоволї навертається на думку, коли слухаш славянолюбний галас наших патріотів. Мимоволї занїтуєш себе: а скільки загублєних славянських душ лежить на совісті в очях славянолюбів? І що вони повинні б робити, як би здаті були почувати на собі вагу тих загублєних душ?..

Історична доля й сьогоднішня трагедія українців на Угорщині дають на ці питання промовисті відповіді.
Сергїй Єфремов.

Політичний огляд.

З Парижа, Відня, Лондона, Берліна, Софїї і Костянтинополя телеграми в один голос повідомляють, що мир на Балканах—питання кількох днів. Досї найбільш гострим було питання про Скутарї, але з останньою офіційною заявою російського уряду про балканську справу, а також в звязку з питанням про компенсацію Чорногорії за Скутарї, і цей пункт вже оддає. Таким чином, зъявляється знов надїє на мир і на цей раз надїє, мабудь,—не бездїставні, бо в найближ дїї прийняти не передбачається ніяких перешкод цьому. Король чорногорський, після рішучої заяви Росії, не може тепер поклати ніяких надїє на те, щоб дипломатичними заходами викликати за Скутарї європейський заколот. Австрійські високо-офіційні сфери теж задоволені російською заявою і з цим зникає взаємне австро-російське недодїр'я в балканській справі. Далї, російська заява має багато спільного з думками французької дипломатїї в балканській справі, рєшта ж держав, не виключаючи Англії і Германїї, солідарна в цїй справі з перших днів лондонської конференції послїд. Так, питання про Скутарї можна вважати закїченим, бо в рєшті король Миколу примусить так зняти облогу з однокорольного албанського міста. Коли б навіть він і схотїв виявити опір державам, то це було би річю цілком несерйозною, бо Сербія вже не посилєє більше вїєска на поміч чорногорцям і не посилатимє під впливом великих держав. Словом, найбільша з драм з сучасної балканської війни кічаться і кічаться дуже сумно. Тисячї а може й десятки тисяч лицарів Чорної Гори загинуло Бог знає для чого на сїнах Тарабаша, на дрягнїях загородах під Скутарї. Тепер король чорногорський почав вести торг з державами і яку б не дали йому велику компенсацію грошову, чи територіальну, моральної компенсації цей тепер розвинчений „орел Чорної Гори“ не дїстане, мабудь, до кінця своїх днів. В політичній пресі підїймається вже й питання про самостїєне політичне існування Чорногорії. На західному фронті війни в останні дні майже зовсім затихло.

В переговорах про мир з Турцією балканські спільники зменшили свої вимоги, прийнявши в пунктї про болгаро-румунську границю. Що ж до грошової компенсації, то це питання вирішиться незабаром в особливій комісії з представників держав в Парижі. А далї, на чергї—подї між спільниками завойованих провінцій. Цей подїл обїає ще багато несподіванок на Балканах. Не всіля ще прийїти звїстка про те, що держави постановили оддати Сїстрію Румїнії, а замїсь цього оддати болгарам Салоніки, як Греція послала туди для оборони своїх прав на це місто скїлькі дївїєї вїєска... Сїмтомом не в рожевах, у всякому разї.

Минулий тїждєнь взагалї був багатий на політичї виступи. За скїлькіка днів до появи в газетах офіційного російського повідомлення про законорочної справи, в двох європейських парламентах освітлювалось сучасне політичне становище в Європі і на Балканах. В англійському парламенті з одним такою промовою виступив міністр Едуард Грей, а в германському рейхстазі—канцлер Бетман-Гольберг. Обидві промови мають величезне значіння. Грей, з звичайною йому яснїстю і певнїстю в його політичнх виступах, висянив роль Англії в сучасних подїях на Балканах і вїдвїв її на інші держави. Промова ж Бетмана-Гольберга захопила ширше поле; він спїявив на причини зросту германського озброєння і сучасних політичнх

²⁸) „Житє і Слово“, т. VI, стор. 48.
²⁹) В 50-х роках XIX в. було тут українців 750 000, 1880 р. 500 000, 1890 р.—350 000 і т. д.,—ibid., 51.
³⁰) „I ми в Європі“.—„Житє і Слово“, т. V, 8.

³¹) „Житє і Слово“, т. VI, 61.